

še nadaljnji korak pri razlagi. Šlo naj bi za tri od dvanajstih plemen Samove države. To je teza, ki bo gotovo izzvala diskusijo. Kot indic v njen prid navaja nadpovprečno številčne avarske konjeniške grobove na tem območju v poznoavarskem obdobju. Kot bi Avari želeli z vojaško silo utrditi oblast. Delo zaključujejo seznam literature, stvarno kazalo, različne preglednice in table, ki ilustrirajo predhodna poglavja.

Knjiga je za povprečnega arheologa seveda povsem nekonvencionalna in ga bo gotovo v marsičem spravila v negotovost. Vendar je znanilka informatizacije, ki je končno vstopila tudi v arheologijo. Če ne bomo po butalsko močnejši od nje, da bi morala odnehati tako, kot je butalska pamet, jo bomo morali sprejeti. Zato moramo Stadlerju priznati pionirstvo. Seveda se lahko vprašamo, koliko nam na interpretativni ravni lahko pomagajo matematični algoritmi. Ali je mogoče s formulo poenostavljeno opisati življenje? Že pojem tip, ki je temelj avtorjevega dela, ni nikjer v knjigi opredeljen. Klejnovske arheološke tipologije v seznamu literature ni. Saj ne, da bi morala biti, vendar kaže, da razmisleka o tem, kaj so "tipi", ni bilo. V Klejnovem smislu Stadler dela z generalnimi tipi. Da teh ne moremo vedno povezovati s kronološkimi vzroki, ne bi smelo biti sporno. V tem smislu je treba predvideti časovno vzporednost številnih "tipov", ki se navidezno lepo razvrščajo znotraj diagramov. Podrobnejše ocene Stadlerjeve kronologije ne bomo poznali, dokler ne bodo njegove datacije tudi objavljene in neodvisno preizkušene na različnih najdiščih. Verjetno je v grobem pravilna, vendar z manjšo časovno ostrino, kot si jo želi avtor. Ustno celo sam poudarja, da je boljša za 7. st. kot pa za 8. st., ko C-14 datacije niso več tako natančne. V tem hipu tiči največji zaklad na priloženih CD-jih. Z njihovo pomočjo z lahkoto razvrstimo predmet, ki ga proučujemo, v enega od oblikovnih tipov, mu poiščemo vse primerjave, ki so v zbirki, dobimo njihovo karto razprostranjenosti ter vso pripadajočo literaturo. Povedano seveda velja za oblike iz avarskega obdobja, ki se pojavljajo v Karpatski kotlini. Vendar je že to ogromno. Zamudno iskanje primerjav pri teh predmetih odpade, izčrpavanje s "še eno pikico na karti razprostranjenosti" postaja nesmiselno. Peter Stadler nam ponuja mogočno informacijsko orodje in najmanj, s čimer se mu lahko oddolžimo, je, da ga uporabljamo.

Andrej PLETERSKI

Eric Breuer: *Byzanz an der Donau. Eine Einführung in Chronologie und Fundmaterial zur Archäologie im Frühmittelalter im mittleren Donauraum.* Archaeological Introductions 2. Verlag Lorenz Senn, Tett nang 2005. 168 str., 101 slika, 19 tabel.

Mnogoštevilčno, lepo, bogato, v vseh ozirih privlačno arheološko gradivo Avarije izziva vedno nove in nove poizkuse časovnega razvrščanja. Mednje spada tudi knjižna objava okrajšanega magisterija Erica Brauerja, katerega izhodišče je bila obravnava madžarskega zgodnjesevrednejšega grobišča Üllö I.

V uvodnem razmisleku o kronoloških shemah pride avtor do sklepa, da je določanje časovnih stopenj, ki so krajše od človeškega življenja, skorajda nemogoče. Poleg tega je življenje stalen tok sprememb. Zato mu delovno izhodišče niso ostro razmejene časovne stopnje, ampak prožnejši horizonti, ki se na robovih presegajo in prehajajo drug v drugega. Pri tem zagovarja načelo, da je treba večino primerkov enega tipa prisoditi enemu horizontu. Začetek novega horizonta pomeni prihod novih vodilnih oblik. V tem smislu avtorjev pristop ne razrešuje osnovnega vprašanja smisla datiranja po časovnih odsekih. Ožje odseke je poimenoval drugače kot širše, vse drugo ostaja ne-spremenjeno. Kljub temu je "mekkost" njegovih meja razvidna tudi iz primerjalne preglednice kronologij (sl. 3), kjer so njegovi časovni horizonti v veliki meri sočasni. Ali potem sploh še lahko govorimo o horizontih?

Sledi jedrnata in dobro pregledna zgodovina kronologij avarskega obdobja, v tej pa obravnava grobišča Üllö I. Predmete iz grobov avtor razporedi v različne oblikovne skupine - tipe, gre seveda za generalne tipe v Klejnovem smislu. Loči moške in ženske predmete in sestavi kombinacijski tabeli enih in drugih. Po znamenitem izločilnem kriteriju - vsak grob najmanj dva tipa in vsak tip najmanj dvakrat, je avtorju ostalo samo še 26 moških in 24 ženskih grobov. Da bi zanesljivost malega vzorca povečal, je izdelal še dve kombinacijski tabeli, ki sta razširjeni z grobovi različnih grobišč okolnega območja. Vodilni kriterij pri razčlenjevanju moških grobov so mu pasni jezički, pri ženskih pa uhani. Pri tem je bil zaradi majhnega števila primerkov večkrat prisiljen združiti več različnih oblikovnih tipov v eno statistično kategorijo, kar je načelno sporno. Hvalevreden je poskus sinhronizacije moških in ženskih grobov s pomočjo istovrstnih predmetov v obojih grobovih ali s pomočjo sorodnega okrasa ali tehnike izdelave. Primerjalna tabela (sl. 21) kaže večjo usklajenost v starejšem obdobju in velika navidezna neskladja v mlajšem obdobju. To je morda delno posledica tudi interpretativne slabosti. Avtor namreč predpostavlja, da so istovrstni predmeti prišli v moške in ženske grobove istočasno. Po mojih izkušnjah se deli moških pasnih sestavov pojavljajo v ženskih grobovih šele tedaj, ko jih moški ne uporabljajo več, kar povzroči časovni zamik vsaj ene generacije.

Avtor se odloči za določitev sedmih časovnih horizontov in jih podrobneje opiše. Preizkus rezultata, ki ga je dobil s kombinacijsko tabelo, s topografsko kronologijo grobišča, kaže predvsem to, da je začetek pokopavanja iskati na vzhodu in da je zahodni del mlajši. Tovrstna podoba je bolj izrazita pri moških grobovih, pri ženskih pa je zaradi samovoljnega združevanja oblikovnih tipov precej zabrisana. Ker je grobišče premajhno, je vzorec premajhen, da bi dal uporaben preizkus. Absolutno kronologijo avtor izdela s pomočjo novčnih najdb in bolje datiranih uvoženih predmetov. V primerjavi s Stadlerjevo kronologijo (glej predstavitev tu) pride do enakih mejnikov med starejšim avarskim obdobjem in srednjim ter med srednjim in poznim avarskim obdobjem, torej mejnikov 620/630 in 680.

Delu ne gre odrekati ambicioznosti, s katero samozavestno zgradi kronologijo Avarije na zelo majhnem vzorcu gradiva. Ujemanje z najnovejšo Stadlerjevo kronologijo, ki je Breuer še ni mogel uporabiti, postavlja vprašanje, kakšna vrsta raziskave je s časovnega vidika vložka raziskovalca še smotrna. Breuer dopušča načelno možnost časovne vzporednosti določenih oblikovnih skupin, pri Stadlerju se zdijo rezi bolj ostri. Vtis je, da v tem hipu nadaljnje izboljševanje kronologije niti ni mogoče. Očitno je potrebno njeno preverjanje znotraj posamičnih večjih najdišč, kar je naloga prihodnosti.

Besedilo zaključuje enajstjezični povzetek, kar je gotovo absolutni rekord. Zadovoljni bodo tako Arabci kot tudi Judje in Turki. Ker Avarije, take, kot je bila, ne bi bilo brez Slovanov, bi bil hvalevreden prevod vsaj v en slovanski jezik, a ga ni. Morda zato, ker avtor ni imel urejevalnika, ki bi imel vzhodnoevropske črke (?!?). S tem namreč opravičuje okleščene zapise vzhodnoevropskih (po pojmovanju urejevalnika) imen. To pa vsekakor ne pojasnjuje, zakaj se je odločil govoriti o avarskih grobovih in "slovanskih" najdiščih. Ker se mu prvi zdijo bolj resnični kot drugi? Kljub številnim oštevilčenim slikam zmanj isčemo njihove navedbe med besedilom. Povezovanje slik in besedila je prepuščeno bralčevi iznajdljivosti. Knjigo zaključujejo stvarno kazalo, seznam primerjav k tipom obravnavanega najdišča, seznam pomembnejših avarskodobnih najdišč in posameznih grobov, seznam primerjav posameznih tipov pasnih okovov, bogat seznam literature ter tabele z grobnimi celotami, ki so bile, kot se zdi, uporabljene za kombinacijsko tabelo.

Knjiga ima outsiderski šarm in je uporabna pomoč v labirintu "avarske" kronologije.

Andrej PLETERSKI